

Azmi DEMİRCİ
Baş Hesap Uzmanı

Zihni KARTAL
Hesap Uzmanı

ÖZEL SİGORTA ŞİRKETLERİ VE YARDIM SANDIKLARI TARAFINDAN SAĞLANAN EMEKLİ AYLIK VE İKRAMİYELERİNİN VERGİLENDİRİLMESİ:

I- GİRİŞ :

Kişilerin elde ettikleri gelirlerin vergilendirilmesine ilişkin kuralların düzenlendiği Gelir Vergisi Kanunu'nda yedi tip gelir tanımlanmıştır. Bu yedi gelir tipini, gelirin türleri olarak da adlandırmak mümkündür. Kanunda her bir gelir türünün özelliklerini belirten tanımlar ayrı ayrı yer almıştır. Buna göre, bir gelir, kanunda tanımları yer alan gelir türünün hangisinin özelliklerine uyuyorsa o türe ilişkin kurallara göre vergilendirilecektir.

Temel kural böyle olmakla birlikte bazı gelirler de vardır ki, bunların hangi gelir türüne ilişkin özellikleri taşıdığı zaman zaman tereddütler yaratmaktadır. Tereddütlere yol açan bu gelirler, bazen kanunun değişik maddelerinde dolaylı olarak belirtilmek suretiyle açıklığa kavuşturulmuş; bazen de Bakanlık tebliğleri ve özeldeleriyle uygulama yönlendirilmeye çalışılmıştır. Örneğin, sporculara transfer ücreti adı altında yapılan ödemeler, tasfiye memurlarına sağlanan menfaatler, milletvekillerine, belediye meclisi üyelerine, il genel meclisi üyelerine sağlanan menfaatlerin hangi gelir türünün özelliklerini taşıdığı hususunda ortaya çıkması muhtemel tereddütleri ortadan kaldırmak için, bu gelirlerin ücret olduğu G.V.K.'nın 61'inci maddesinde açıkça belirtilmiştir. Aynı şekilde, ebe, sünnetçi, gümrük komisyoncusu, arzuhalci, borsa ajan ve acentesinin elde ettiği gelirin türünün serbest meslek kazancı olduğu belirtilerek (G.V.K. Md. 65, 66) olası tereddütler önlenmiştir. Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Emekli aylık ve ikramiyeleri de, gelir türlerinin tanımlarına bakılarak hangi tür gelir olduğu hususunda tereddüt duyulan gelirlerdir.

Emekli aylık ve ikramiyeleri, Gelir Vergisi Kanunu'nun gelir türlerinin tanımlandığı 37-81'inci maddelerinde değil, bazı istisnaların düzenlendiği 23 ve 25'inci maddelerinde yer almaktadır. Söz konusu maddelerde, vergiden istisna tutulan gelir bir tutarla sınırlandırılmıştır. Diğer bir deyişle, bu maddelerde belirtilen tutarın üzerinde elde edilen gelirin, üst sınırı aşan kısmı vergilendirilmektedir. Aynı maddelerde istisna tutarı aşan kısmın, hangi tür gelir olarak nasıl vergilendirileceği belirtilmiştir. İşte buradan yola çıkarak emekli aylık ve ikramiyelerinin hangi tür gelirden sayıldığı çıkarılabilmekte, dolayısıyla vergilendirilmesine ilişkin kurallar tespit edilebilmektedir. Gelir Vergisi Kanunu'nun 23 ve 25'inci maddelerinde 4369 sayılı yasa ile de bazı değişiklikler yapılmıştır. İzleyen bölümlerde 4369 sayılı yasa ile yapılan değişiklikleri de içerecek şekilde emekli aylık ve ikramiyelerinin vergilendirilmesine ilişkin hükümler irdelenecektir.

II- EMEKLİ AYLIK VE İKRAMİYELERİNİN VERGİLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

A- 4369 SAYILI YASADAN ÖNCEKİ DÜZENLEMELER:

Gelir Vergisi Kanunu'nun 4369 sayılı yasa ile değişmeden önceki 23/11. maddesinde emekli aylıklarının bir bölümü gelir vergisinden istisna edilmiştir. Madde hükmüne göre, emekli sandığının kanunla kurulmuş olması veya kanunla kurulmamışsa tüzel kişiliğinin haiz olması halinde, ödenen emekli aylığı vergiden istisnadır. Ancak tüzel kişiliği bulunan çeşitli emekli sandıkları tarafından ödenen aylıklar toplamı, hizmet süresi ve aylık seviyesi aynı olan devlet memurlarına ödenen miktardan fazla ise aradaki fark ücret olarak vergiye tabi tutulur. Geçmişte hizmet süresi ve aylık seviyesi kıyaslamasının nasıl yapılacağı konusunda tereddütler yaşanmaktaydı. Şöyle ki, devlet personel rejimine göre aylık tutarının oluşumuna, hizmet süresi, öğrenim durumu, sınıf gibi çok sayıda faktör etki etmektedir. Bu durumda, devlette çalışanların hizmet süresi aynı olsa bile aylıkları aynı olmamaktadır. Bu nedenle, devlet memuru olmayanlarla devlet memurlarının kıyaslanması büyük güçlükler taşımaktaydı.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, 4369 sayılı Kanunla yapılan düzenlemeden önce emekli aylığı istisnasının kapsamı sınırlıdır. Kanunla kurulmamış ve tüzel kişiliği bulunmayan emekli sandıklarınca ödenen emekli aylıkları ile, tüzel kişiliği bulunan emekli sandıklarının ödedikleri miktarın, hizmet süresi ve aylık seviyesi aynı olan devlet memurlarına ödenen miktarı aşan kısmı vergilendirilmektedir. Bu düzenlemede hayat sigorta şirketlerince iştirakçilerine (sigortalılara) ödenen aylıklar istisna kapsamında değildir.

Öte yandan, Gelir Vergisi Kanunu'nun 4369 sayılı yasa ile değiştirilmeden önceki 25/3. maddesinde emekli ikramiyeleri, ilgililerin iade olunan mevduatı ve emeklilik için gerekli hizmet süresini doldurmamış bulunanlara ödenen tazminatlar vergiden istisna edilmiştir. Bu istisnanın uygulanabilmesi için gerekli koşullar emekli aylıkları istisnası koşullarının aynıdır.

B- 4369 SAYILI YASA İLE YAPILAN DÜZENLEMELER VE DEĞERLENDİRME:

29.07.1998 tarih ve 23417 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4369 sayılı yasa ile Gelir Vergisi Kanunu'nun 23/11 ve 25/3. maddeleri aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

Madde 23/11 : Kanunla kurulan veya tüzel kişiliği haiz bulunan emekli sandıkları ile 10 yıl süre ile prim veya aidat ödenmiş olmak kaydıyla Türkiye'de kain ve merkezi Türkiye'de bulunan sigorta şirketleri ve yardım sandıkları tarafından ödenen emekli, maluliyet, dul ve yetim aylıkları (Tüzel kişiliği haiz muhtelif emekli sandıkları ile sigorta şirketleri ve yardım sandıkları tarafından ödenen aylık toplamı, en yüksek Devlet memuruna ödenen en yüksek ödeme

tutarından fazla ise aradaki fark ücret olarak vergiye tabi tutulur.) (Genel, katma ve özel bütçelerden ödenen bu nev'i aylıklar dahil);

Madde 25/3 : Kanunla kurulan veya tüzel kişiliği haiz olan emekli sandıklarınca kendilerine zat aylığı bağlananlara aylıkları dışında, kanunları veya statüleri gereğince verilen emekli, dul, yetim ve evlenme ikramiyeleri veya iade olunan mevduat ve sürelerini doldurmamış bulunanlarla dul ve yetimlerine toplam ödenen tazminatlar ile 10 yıl süre ile prim veya aidat ödenmiş olmak kaydıyla Türkiye’de kain ve merkezi Türkiye’de bulunan sigorta şirketleri ve yardım sandıkları tarafından iade olunan mevduat veya toptan yapılan ödeme tutarı (Kamu idare ve müesseseleri ile kanunla kurulan sosyal güvenlik kurumları dışında kalan tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları ile sigorta şirketleri ve yardım sandıkları tarafından ödenen tazminat, yardım ve toptan yapılan ödemeler en yüksek Devlet memuruna ödenen en yüksek ödeme tutarından fazla ise aradaki fark ücret olarak vergiye tabi tutulur. Bu mukayesede gerek muhtelif emekli sandıkları ile sigorta şirketleri ve yardım sandıklarından gerek aynı emekli sandığı ile sigorta şirketleri ve yardım sandıklarından muhtelif zamanlarda alınan ikramiye, tazminat ve toptan yapılan ödemeler topluca dikkate alınır.)

Yukarıda yer alan düzenlemeler, 4369 sayılı yasanın yürürlük tarihi olan 29.07.1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Emekli aylıklarına ilişkin düzenlemelerin yer aldığı G.V.K.’nın 23/11. ve emekli ikramiyelerine ilişkin istisnanın yer aldığı 25/3. maddesinin incelenmesinden, yapılan değişikliklerin iki noktada toplandığı görülmektedir. Birincisi, istisna kapsamına, on yıl süre ile prim veya aidat ödenmiş olmak kaydıyla, Türkiye’de yerleşik ve merkezi Türkiye’de bulunan sigorta şirketleri ve yardım sandıkları tarafından ödenen emekli aylık ve ikramiyelerinin dahil edilmesi; ikincisi ise, vergiden istisna tutarının belirlenmesi için yapılacak kıyaslamada baz alınacak tutarın değiştirilmesidir. Yapılan değişiklik gereği, tüzel kişiliği bulunan çeşitli emekli sandıkları ile sigorta şirketleri ve yardım sandıkları tarafından ödenen aylık ve ikramiyelerin, en yüksek devlet memuruna (Başbakanlık Müsteşarı) ödenen aylık ve ikramiye tutarı kadar olan kısmı vergiden istisnadır. Bu değişiklik ile önceki düzenleme nedeniyle yaşanan kıyaslama güçlüğü ortadan kaldırılmıştır.

Gelir Vergisi Kanunu’nun 23/11. ve 25/3. maddeleri gereğince, bu maddelerde belirtilen kurum ve kuruluşlar tarafından ödenen emekli aylık ve ikramiyelerin toplamının, en yüksek devlet memuruna yapılan ödeme tutarını aşan kısmı ücret olarak vergiye tabi tutulacaktır. 4369 sayılı yasa ile yapılan değişikliklerden sonra, konu ile ilgili olarak 27.12.1998 tarih ve 23566 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 216 seri numaralı Gelir Vergisi Genel Tebliği’nde bazı açıklamalar yapılmıştır.

Anılan tebliğ ile yapılan düzenlemelere göre;

Emekli aylık ve ikramiyesi tutarlarının, aralarında yönetim, denetim veya sermaye bakımından vasıtalı veya vasıtasız ilişki bulunan tüzel kişiliği haiz emekli sandığı, yardım sandığı ve sigorta şirketlerince yapılması halinde, yapılan ödemeler toplamının istisna haddini

aşıp aşmadığının takibi bu kurumlarca yapılacak, istisnayı aşan tutar üzerinden Gelir Vergisi Kanunu'nun 94' ncü maddesinin 1 numaralı bendi uyarınca gelir vergisi kesintisi yapılacaktır.

Aralarında yukarıda belirtilen şekilde bir ilişki bulunmayan kurumlar ise, yalnızca kendileri tarafından yapılan ödemenin istisna tutarını aşıp aşmadığına bakacaklar, istisnayı aşan tutar üzerinden gelir vergisi kesintisi yapacaklardır.

Gelir Vergisi Kanununun 23/11. ve 25/3. maddelerinde belirtilen gelirlerin sadece aralarında dolaylı veya dolaysız yönetim, denetim veya sermaye ilişkisi bulunan kurum veya kuruluşlardan elde edilmesi halinde, ödemeyi yapan kuruluşlarca, istisna tutarını aşan kısım üzerinden vergi kesintisi yapılacak, söz konusu gelirler için yıllık beyanname verilmeyecektir.

Aralarında dolaylı veya dolaysız bir şekilde sermaye, yönetim veya denetim ilişkisi bulunmayan kurumlarca aşağıda belirtilen durumlarda yapılan ödemelerin yıllık beyanname ile bildirilmesi gerekmektedir. Maliye Bakanlığı bu düzenlemeyi G.V.K.nun 95/3 maddesinde yer alan yetkisini kullanarak yapmıştır.

Aralarında dolaylı veya dolaysız yönetim, denetim veya sermaye ilişkisi bulunmayan birden fazla kurum tarafından, bir yıl içerisinde kendilerine yapılan ödemelerin toplam tutarı ilgili dönemlere ait istisna haddini aşan iştirakçiler, istisna tutarını aşan kısmı, ödemenin yapıldığı yıl için verecekleri gelir vergisi beyannamesinde toplamak suretiyle takip eden yılın Mart ayı içerisinde ikametgahlarının bulunduğu vergi dairesine bildireceklerdir. Bu kurumlardan biri veya tamamı tarafından, istisna tutarını aşan kısım bulunması nedeniyle kesinti yapılmış olması durumu değiştirmeyecektir. Öte yandan, ödemeyi yapan kurum veya kuruluşça yapılan kesinti tutarları, yıllık beyanname hesaplanan vergiden mahsup edilecektir.

Aynı iştirakçi tarafından hem aralarında yukarıda belirtilen şekilde ilişki bulunan kurumlardan hem de bunların dışındaki kurumlardan aylık veya toptan ödeme alınması halinde şu şekilde işlem yapılacaktır :

- Birden fazla kurum veya kuruluş tarafından aylık veya toptan ödeme yapılması ve bunlardan herhangi birisi tarafından yukarıda açıklanan esaslar dahilinde kesinti yapılmış olması halinde, benzeri mahiyetteki diğer ödemeden vergi kesintisi yapılmasa dahi, yapılan ödemelerin toplam tutarı istisna haddini aşmış olacağından, ilgilisince, aşan kısım için yukarıda belirtilen şekilde yıllık beyanname verilecektir. Beyanname hesaplanan vergiden daha önce kesinti suretiyle kesilmiş olan verginin mahsup edileceği tabiidir.

- Birden fazla kurum tarafından yapılan ödemelerin tamamından, istisna haddini aşan kısımlar itibariyle ayrı ayrı kesinti yapılmış olması halinde de, iştirakçi tarafından tahsil edilen tüm bedelin istisna haddini aşan kısmı için yıllık beyanname verilecek ve daha önce kesilen vergi hesaplanan vergiden mahsup edilecektir.

9.12.1996 tarihli ve 22842 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Hayat Sigortaları Yönetmeliği’nin 14’üncü maddesine göre, prim ödenmesi ve aylık bağlanması için gereken süre en az on yıldır. Genel kural bu olmakla birlikte, tarifiedeki azami yaş sınırının sigortalının yaşı nedeniyle bu sürenin altında olması durumunda veya tarifenin özelliği nedeniyle sürenin daha kısa olması mümkündür. Yasa maddesinde “ *on yıl prim ödemek* ” istisna için koşul olarak öngörüldüğünden, on yıl dolmadan önce kendilerine emekli aylığı bağlananların istisnadan yararlanması mümkün değildir. Ancak, 216 seri numaralı Gelir Vergisi Genel Tebliğinden, prim ve aidat ödemesinin on yıldan daha kısa bir sürede tamamlandığı durumlarda da ikramiye ödemesi ve aylık bağlamanın on yıllık sürenin dolmasından sonra yapılması koşuluyla istisna uygulanacağı belirtilmiştir.

Aynı tebliğin 3.3 bölümünde “...*on yıl süre ile prim veya aidat ödemedi ayrılan iştirakçilere özel sigorta şirketleri ve yardım sandıkları tarafından aynen iade olunan mevduatları önceden olduğu gibi gelir vergisine tabi tutulmayacaktır. Ancak mevduat tutarının üzerinden bir ödeme yapılması halinde bu ilave tutar, Gelir Vergisi Kanunu’nun 75’inci maddesinin ikinci fıkrasının 6 numaralı bendi çerçevesinde menkul sermaye iradı (alacak faizi) sayılacak ve elde edenlerce Gelir Vergisi Kanunu’nun 4369 sayılı kanunla değişik 85 ve 86’ncı maddeleri hükümleri çerçevesinde yıllık beyannameyle beyan edilecektir.*” değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmenin Gelir Vergisi Kanunu’nun 25/3. maddesi karşısında dayanaksız olduğu kanısındayız. Şöyle ki, sözkonusu maddede iade olunan mevduatlar, emekli ikramiyeleri, tazminatlar ve toptan yapılan ödeme tutarlarıyla birlikte, koşulları sayılmak suretiyle istisna kapsamına alınmıştır. Yine aynı maddede istisna koşullarının taşımayan söz konusu ödemelerin ücret olarak vergiye tabi tutulacağı belirtilmiştir. Bu düzenlemeden, söz konusu ödemelerin (iade olunan mevduatlar da dahil) istisna kapsamında yer almasaydı ücret olarak vergileneceği anlaşılmaktadır. Sayılan bu ödeme türlerinin ilk bakışta Gelir Vergisi Kanunu’nun 61’inci maddesinde yer alan ücretin tanımına uymadığı ifade edilebilir. Zira bir çalışan- çalıştırıcı ilişkisi yoktur, ödeme emek karşılığında yapılmamaktadır, bir iş yerinden söz edilmesi mümkün değildir. Ancak, yasa bazı gelirlerin hangi türden olduğunu özel olarak belirtilmiştir. Emekli aylıkları ve ikramiyeleri, tazminatlar da bunlardandır. Bu gelirlerin, vergiden istisna olduğu belirtildikten sonra, istisna koşullarının bulunmaması durumunda ücret olarak vergileneceği hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla bu gelirlerin türünün belirlenmesinde başka bir koşul aramak ya da niteliğine göre değerlendirme yapmak ve dolayısıyla, iade olunan mevduat tutarlarıyla ödenen ilave tutarların menkul sermaye iradı (alacak faizi) sayılması G.V.K.’nın 25/3. maddesine aykırılık oluşturmaktadır.

Öte yandan, 216 seri numaralı Gelir Vergisi Tebliği’nde belirtilen “... *on yıl süre ile prim veya aidat ödemedi ayrılan iştirakçilere özel sigorta şirketleri ve yardım sandıkları tarafından, mevduatlarının aynen iade edilmesi* ” hali fiilen mümkün değildir: Hayat Sigortaları Yönetmeliği ve Türk Ticaret Kanunu’na göre, üç yıldan az prim ödeyerek ayrılan sigortalıya ödeme yapılamaz. En az üç yıl prim ödedikten sonra ayrılmak isteyen sigortalıya iade edilecek tutarın ise, ekonominin ayrılmaz parçası haline gelen enflasyonun devam ettiği bir ortamda ödenen primlerin aynısı olamayacağı ve nominal olarak daha fazla olacağı açıktır. Zira anılan yönetmeliğe göre, sigorta şirketi tahsil ettiği primlerin çok büyük bir bölümünü gelir getirici alanlara yönlendirmek zorundadır. Primlerin yönlendirileceği yatırım araçları riski olmayan dönersel getiri sağlayan menkul kıymetlerdir. Bunun dışında sigorta şirketi, teknik faiz adı

verilen bir asgari getiri oranını sigortalıya garanti etmek durumundadır. İşte bu nedenlerle, en az üç yıl prim ödedikten sonra ayrılmak isteyen sigortalıya ödenecek tutar, enflasyon gerçeğini yaşadığı günümüzde sigortalının ödediği primlere eşit olamaz. Dolayısıyla, yapılan düzenleme gereği, on yıldan önce sistemden ayrılan ve en az üç yıl prim ödemiş bulunan iştirakçilerin alacağı tutarların ödenen primleri aşan kısımları vergileme durumu ile karşı karşıya kalacaktır.

Anılan tebliğde belirtilen, “ *on yıl süre ile prim ödemediği ayrılan iştirakçilere sigorta şirketleri tarafından ödeme yapılması*”;

- Tarifenin özelliği (Yönetmelik Md. 14.),
- Tarifedeki azami yaş sınırının sigortalının yaşı nedeniyle daha kısa olması (Yönetmelik Md. 14),
- İştira (T.T.K. Md. 1327),
- İkraz (T.T.K. Md. 1327),

durumlarında söz konusu olabilir. İlk iki durumla ilgili olarak, tebliğde, “*.. prim ve aidat ödemesinin on yıldan kısa bir sürede tamamlandığı durumlarda da ikramiye ödemesi ve aylık bağlamanın on yıllık sürenin dolmasından sonra yapılması koşuluyla istisna uygulanacaktır*” düzenlemesi yer almış; ancak iştira ve ikraz haliyle ilgili bir düzenleme yapılmamıştır.

En az üç yıllık primini ödemiş sigortalı, sigortacıya, poliçesinin satın alınmasını teklif edebilir. Bu takdirde poliçe, yıllar itibarıyla yazılı iştira değeri üzerinden satın alınmak zorundadır. Bu işleme iştira denir (T.T.K. Md. 1327).

216 seri numaralı tebliğde yapılan açıklamalar çerçevesinde, iştira uygulamasında da sigortalının ödediği prim veya aidat tutarına denk gelen tutarın iade olunan mevduat olarak değerlendirilerek vergilendirilmeyeceğinin; bu tutarı aşan kısmın ise menkul sermaye iradı olarak (alacak faizi) vergilendirileceğinin ve dolayısıyla bu gelirlerin yıllık beyanname ile beyan edileceğinin amaçlandığı ifade edilebilir. Ancak, anılan tebliğde açık olarak “iştira” işleminden söz edilmediği gibi, yine tebliğle yapılan düzenlemenin gereği olarak, bu şekilde bir vergilemede alacak faizlerinin “indirim oranı” ile enflasyondan arındırılacağı açık olmasına rağmen (G.V.K. Md. 76), bu indirimin ne şekilde yapılacağı (hangi yıl veya yıllar indirim oranının dikkate alınacağı) açıklanmamıştır.

Yapılan yasal düzenlemelerden hareketle yapılan yorumla “iştira” işlemleri için yukarıdaki sonuçlara ulaşmakla birlikte, yine T.T.K. hükümlerine göre yapılacak “ikraz” uygulamasında vergileme esaslarının açık olarak belirlenmediği ve bu konuda yasal boşluk bulunduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki;

Sigorta şirketleri, en az üç yıllık primini ödemiş bulunan hayat sigortalılarının isteği halinde, sigorta poliçesinde yazılı iştira bedellerinin belli bir yüzdesi (genellikle % 95) tutarında

ödünç vermek zorundadırlar (T.T.K. Md. 1327). Bu işlem ise ikraz olarak adlandırılır. Belirtilen “ikraz” işleminde faizler her yıl peşin olarak alındığı gibi, sigortalı faizleri vadesinde ödemediği takdirde poliçe re’sen iştiraya tabi tutulur. Uygulamada faiz oranı, sigortalı ve sigorta şirketinin ortak irade açıklamalarıyla belirlenir. Faiz oranına, ilişkin emredici hükümler koyan yasal bir düzenleme yoktur. Dolayısıyla sıfır oranda faiz uygulamak da mümkündür. İşte, bu sıfır faiz oranı ile on yıl prim ödemediği ikraz yapılması, vergiden kaçınmak için kullanılacak bir yol gibi görünmektedir. Belirtilen bu durum esas alınarak, hayat sigorta şirketleri tarafından T.T.K.’na göre yürütülen “ikraz” işlemlerinin G.V.K.’nın ilgili hükümleri karşısındaki durumunun da belirlenmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan, Gelir Vergisi Kanunu’nun 25/3. maddesinde sayılan ödeme türleri içerisinde” *“tüzel kişiliği haiz olan emekli sandıklarınca kendilerine... iade olunan mevduat”* ve *“ on yıl süre ile prim veya aidat ödenmiş olmak kaydıyla Türkiye’de yerleşik ve merkezi Türkiye’de bulunan sigorta şirketleri ve yardım sandıkları tarafından iade olunan mevduat”*ın düzenlenmiş olmasını da anlamak mümkün değildir.. Bu ödemeler, sigortalının ilgili kurum veya kuruluşa yaptığı prim veya aidat ödemelerinin kendisine iade edilmesinden ibarettir. Bunu gelir olarak kabul etmek ve vergilemek olanaksızdır. Zira bu ödemeler, kişinin ödeme gücünü arttıran bir ekonomik değer değildir, kendine ait varlıklardır. Diğer bir deyişle kendi servetidir. Sigortalıya mevduatının iade edilmesi halinde sigortalının gelir elde ettiğini kabul etmek mümkün değildir. Sigortalı kendi parasını geri almaktadır. Aksi bir düşünüş tarzında, emekli kurum veya kuruluşuna önceden yapılan prim ya da aidat ödemesi nedeniyle de emekli kurum veya kuruluşunun gelir elde ettiğini kabul etmek gerekir. Böyle bir yaklaşımın gerek ekonomik gerekse hukuki yönden açıklanması oldukça güçtür. Bu nedenle, sigortalıya iade edilen mevduatın gelir olarak kabul edilmesi, sonra da istisna kapsamına alınmasının doğru bir yaklaşım olduğu kanısında değiliz. Yasa metninin var olan bu durum söz konusu tebliğde de yinelenmiştir. Yukarıda bahsedilen gerekçelerle “iade olunan mevduat” ibaresinin yasa maddesi ve tebliğ metninde çıkarılması uygun olacaktır.

Ayrıca, 4369 sayılı yasa ile getirilen değişikliklerle, on yıldan fazla prim veya aidat ödemek suretiyle sigorta şirketlerinden kendilerine emekli aylığı bağlanana ödenen bu aylıklar ile ikramiyeler vergiden istisna edilmiştir. Bu değişikliğin gerekçesinde, özel sigorta şirketleri ve kanunla kurulan veya tüzel kişiliği bulunan emekli sandıkları tarafından yapılan ödemelerin niteliğinin aynı olduğu belirtilerek, adalet açısından, vergisel olarak aynı düzenlemelere tabi olması gerektiği ifade edilmiştir. Kanımızca bu kurumların yaptıkları ödemelerin niteliği tamamen aynı değildir. Belirtilen ödemelerin bir kısmında geçmişteki çalışmalarla ilişkilendirilebilecek bir durum var iken, diğer bir kısmında sigortalının önceden yaptığı ödemeler sonucunda kendisine belli ölçülere göre hesaplanan tutarda aylık ve ikramiye verilmektedir. ¹ Bu farklılık bir yana bırakılmış ve belirtilen ödemelerin Kanunda aynı vergisel sonuçlara bağlanması benimsenmiştir.

¹ Bu farka dayanarak hayat sigorta şirketlerine ödenen primler sonucunda gerekli koşulları sağlayarak emekli olanların elde ettiği gelirlerin menkul sermaye iradı olduğunu öne sürenler de vardır. Ayrıntılı bilgi için bkzn. ÖZBALCI Yılmaz, Gelir Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları, Ankara, 1997, Sf. 193, 219

Oysa özel sigorta şirketlerince sağlanan emekli aylık ve ikramiyelerinin vergiye tabi bir gelir olup olmadığı bile açık değildir. Sistem, emekli aylığı veya ikramiyesi bağlayacak olan kurum ya da kuruluşa belli bir süre boyunca kısım kısım intikal eden tutarların (primlerin) bakiyelerinin emekli oluncaya kadar ve emekli olduktan sonra, gelir getirici alanlara yönlendirilmek suretiyle elde edilen gelirlerin de toplanarak, emeklinin yaşı, ödediği prim tutarı ve prim bakiyesinin gelirlerinin dikkate alınması suretiyle yapılan hesaplamalar sonucundan bulunan tutarların ödenmesi şeklinde yürütülmektedir. Sigortalıya ödeme, toptan (ikramiye) ya da aylık olarak yapılabilir. Sigortalıya ödenen tutarlar, sigortalının ödediği primlerin getirisi denemez. Çünkü, ödenen tutarlar, sigortalının ödediği primlerin getirisinin yanısıra, sigortalının yaşına, ödediği prim tutarına da bağlıdır. Örneğin ortalama ölüm yaşının 65 olarak kabul edildiği Türkiye’de on bir yıl prim ödemek suretiyle 55 yaşında emekli olan bir kişiye ödenecek emekli aylığı tutarı ile, aynı süre ile aynı tutarda prim ödeyerek 45 yaşında emekli olan bir kişiye ödenecek emekli aylığı tutarı aynı değildir. Dolayısıyla, emekli aylığı tutarının yalnızca sigortalının ödediği prim toplamı ve bu primlerin bakiyesinin sigorta şirketince yatırım araçlarına plase edilmesi sonucunda elde edilen gelire bağlı olmadığı bir durumda, emekli aylığı tutarının tamamının gelir olarak kabulü mümkün değildir. Ödenen toplam emekli aylığı tutarının, sigortalının ödediği primlerin getirilerinin üstünde olması da mümkündür, altında olması da. Ödenen emekli aylığı tutarının prim getirilerinin üstünde olması hali, sigortalının ödediği primlerin bir kısmının da ödendiği anlamını taşır. Primlerin sigortalıya geri ödenmesi halinde ise, bir gelirden bahsetmek olanaksızdır. Çünkü sigortalının daha önce ödediği paralarını geri alması söz konusudur.

III- SONUÇ

4369 sayılı Yasa ile G.V.K.’nın 23. ve 25 . maddelerinde emekli aylık ve ikramiyeleri konusunda yapılan değişiklikler ve yine bu konuda yayımlanan 216 seri numaralı Gelir Vergisi Tebliği hükümleri ile, vergiye tabi emekli aylık ve ikramiyelerinin belirlenmesinde, daha önceki yasal düzenlemelerde yer alan ve belli güçlüklerle yol açan hizmet süresi ve aylık seviyesi aynı olan devlet memurlarına ödenen tutarlarla kıyaslama yöntemi kaldırılarak, bu tutarların en yüksek devlet memuruna ödenen tutarlarla kıyaslanması esası getirilmiştir. Yine yapılan bu düzenlemelerin değerlendirilmesinde, aşağıda özetle belirtilen hususlarda düzenleme yapılması gerektiği kanaatine ulaşılmıştır.

a. Tüzel kişiliği bulunan emekli sandıklarınca ve on yıl süre ile prim veya aidat ödenmiş olmak kaydıyla Türkiye’de yerleşik ve merkezi Türkiye’de bulunan sigorta şirketleri ve yardım sandıkları tarafından sigortalılara “iade olunan mevduat” ibaresinin Gelir Vergisi Kanunu’nun 25/3. maddesi metninden çıkarılması yararlı olacaktır.

b. On yıl süre ile prim veya aidat ödemediği ayrılan sigortalılara özel sigorta şirketleri ve yardım sandıkları tarafından iade edilen mevduatlara ek olarak ödenen tutarların Gelir Vergisi Kanunu’nun 25/3. maddesine dayanarak ücret olarak kabul edilmesi gerektiği kanısındayız.

c. Emekli aylık ve ikramiyelerinin tutarlarının prim veya aidat tutarından karşılanan kısmı ile, prim veya aidat tutarının gelirlerinden karşılanan kısmının hesaplanarak ayrılması ve prim veya aidat tutarlarının gelirlerinden karşılanan kısmının gelir olarak tanımlanması gerekmektedir. Çünkü, emekli aylıklarının tamamının, her zaman prim ya da aidatların gelirine eşit olması söz konusu olmayabilir.

d. T.T.K. hükümlerine göre yapılacak “iştirâ” işlemleri de dahil olmak üzere, on yıl süre ile prim ödemediği ayrılan iştirâkçilere yapılan ödemelerin, prim ve aidat tutarlarını aşan kısmı tebliğ hükmü ile menkul sermaye iradı (alacak faizi) kabul edilmesine rağmen, bu tutarların G.V.K.’nın 76’ncı maddesi hükmü gereği enflasyondan arındırılması konusunda herhangi bir düzenleme mevcut değildir. İlgili tebliğde bu tutarların vergiye tabi kısmının belirlenmesinde hangi yıl veya yılların indirim oranının dikkate alınacağı açıklanmamıştır. Belirtilen bu husus, uygulama problemlerine yol açacaktır.

e. Emekli ikramiyesinin, en yüksek devlet memuruna ödenen tutardan fazla olacağının tahminen dahi hesaplanması durumunda, özel sigorta şirketlerinin, sigortalılara on yıl dolmadan T.T.K.’na uygun olarak “ikraz” suretiyle, ikramiye ile hemen hemen aynı durumda olan sıfır faizle ödünç para vermesi durumuna ilişkin bir vergileme hükmü getirilmemiştir. Vergiden kaçınmakta kullanılması muhtemel olan bu yol için de düzenleme yapılması gerektiğini düşünüyoruz.